

**CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE**

Rok LVI

Zeszyt 2

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2014

Spis treści

ROZPRAWY

JAKUB SŁAWIK, Ale nie współżył z nią, aż nie urodziła syna – Mt 1,25a w świetle starotestamentowych tradycji.....	7
GRZEGORZ OLEK, Fides quaerens veritatem historicam. Klucz do interpretacji teologii Martina Hengela (1926-2009)	17
MATEUSZ WICHARY, Organiczna wizja natchnienia Biblii w teologii Abrahama Kuypera	55
Ks. DOROTEUSZ SAWICKI, Problemy Kościoła prawosławnego w Polsce w okresie międzywojennym.....	75
СЕРГЕЙ Ю. ТЕМЧИН, Дионисий Хиландарец (Габровец) как автор службы св. Прохору Пшинскому	107
Ks. ANDRZEJ BACZYŃSKI, Kościół jako eucharystia	117
Ks. BOGUMIŁ JARMULAK, Eklezjologia Jürgena Moltmanna	137
EWA SIKORA, Ordynacja kobiet w nowych wspólnotach pentekostalnych w Polsce.....	157
ZBIGNIEW KARCEWSKI, Ograniczone odkupienie i skuteczne powołanie. Tezy kalwinizmu dortrechckiego w literaturze współczesnego ewangelikalizmu polskiego	169
EWA JÓŻWIĄK, Osobno czy razem? Dążenia ekumeniczne wewnątrz polskiego ewangelicyzmu – perspektywa reformowana (do 1945 roku).....	183
DARIA WOJTKIEWICZ, Działanie teleologiczne w interakcjach uczniów i nauczycieli.....	205
ANNA OLEK, Koncepcja pracy w szkole niedzielnej – analiza wykładów ks. Karola Kotuli ogłoszonych na szkoleniu nauczycieli szkoły niedzielnej w Ustroniu w 1928 roku	223

KRONIKA

Inauguracja roku akademickiego 2014/2015 w ChAT (JERZY OSTAPCZUK).....	251
Kazanie z okazji Inauguracji Roku Akademickiego 2013/2014 (ABP JEREMIASZ (JAN ANCHIMIUK)).....	253
Przemówienie Rektora ChAT (Ks. BOGUSŁAW MILERSKI)	257
BOGDAN BORUSEWICZ, Państwo demokratyczne a wolność sumienia	263

Uroczystości 60. rocznicy utworzenia Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie (Jerzy Ostapczuk)	269
Medal za Zasługi dla Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie, Ustanowienie – kształt – osoby uhonorowane (TADEUSZ ZIELIŃSKI).....	271
Symposium naukowe: Prawo małżeńskie Kościołów chrześcijańskich w Polsce w kontekście wyznaniowej formy zawarcia małżeństwa cywilnego, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, 26 marca 2014 (JAKUB CUPRIAK)	275

Ograniczone odkupienie i skuteczne powołanie Tezy kalwinizmu dortrechckiego w literaturze współczesnego ewangelikalizmu polskiego

Słowa kluczowe: kalwinizm, reformacja, ewangelikalizm, TULIP, *Reformacja w Polsce*, predestynacja, Dortrecht, łaska, zbawienie, arminianizm

Wstęp

Kalwinizm jawi się jako dominujący paradygmat teologiczny wielu nurtów protestantyzmu wyrosłego z Reformacji szwajcarskiej XVI wieku. System ten, wykreowany przez Jana Kalwina, twórczo modyfikowali jego późniejsi zwolennicy. Decydujący wpływ na doktrynalny kształt kalwinizmu wywarł synod teologów reformowanych w Dortrechcie w Holandii, obradujący w latach 1618–1619. Po śmierci profesora Uniwersytetu w Lejdzie, Jakuba Arminiusza (1560-1609), jego zwolennicy opracowali w 1610 r. pięć artykułów wiary. Arminianie, jak ich później nazwano, przedstawili owe pięć artykułów Stanom Holandii w formie „remonstrancji”, czyli protestu przeciwko wcześniejszym obowiązującym ujęciom kalwinizmu. Stronictwo arminian uważało swe nauki za postęp w stosunku niektórych doktryn kalwinistycznych Kościołów Holandii. Usilnie domagali się, by uwzględniono stanowisko doktrynalne remonstrancji i poprawiono Belgijskie Wyznanie Wiary oraz Katechizm Heidelberski (oficjalne dokumenty doktrynalne Kościołów Holandii). Utrzymywali oni, że Pismo Święte należy tak interpretować, by wykazać, że jego nauki można wyrazić w następujących pięciu punktach:

1. Człowiek nigdy nie jest tak dogłębnie skażony przez grzech, aby nie mógł uwierzyć ewangelii, kiedy jest mu ona zwiastowana.
2. Człowiek nie jest też tak dogłębnie kontrolowany przez Boga, aby nie mógł jej odrzucić.

* Mgr Zbigniew Karczewski jest absolwentem Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie i członkiem zboru stołecznego Kościoła Zielonoświątkowego w RP.

3. Bóg uprzednio wiedział, którzy ludzie sami z siebie uwierzą i to właśnie ich wybiera do zbawienia.
4. Śmierć Chrystusa nie zapewniła zbawienia nikomu, gdyż nie zabezpieczyła nikomu daru wiary (nie ma takiego daru). Śmierć ta raczej otworzyła możliwość zbawienia każdemu, kto uwierzy.
5. Wierzący odpowiedzialni są za zachowanie siebie w stanie łaski poprzez zachowanie wiary — ci którzy tego nie dopełnią, odpadają i są zgubieni¹.

Stany Generalne Holandii zwołały synod narodowy, którego obrady odbyły się w Dortrechcie, w celu zbadania poglądów arminian w świetle Pisma Świętego. W obradach synodu brało udział 86 delegatów z prawami głosowania. Delegaci reprezentowali Kościoły reformowane oraz uniwersytety Holandii, Belgii, Anglii, Niemiec oraz Francji. W ciągu 6 miesięcy obrad synodu odbyły się 154 formalne sesje oraz wiele nieformalnych konferencji. Ostatnia sesja synodu miała miejsce 9 maja 1619 r. Synod bardzo dokładnie zbadał pięć punktów, które propagowali remonstranci, oraz porównał ich naukę ze świadectwem Pisma Świętego. Uznając ich nauczanie za niezgodne ze Słowem Bożym, jednogłośnie je odrzucono. Panowało jednak przekonanie, że samo ich odrzucenie nie wystarczy. Należało przedstawić prawdziwie kalwinistyczne nauczanie w odniesieniu do tych twierdzeń, które zakwestionowano. Tak uczyniono, przedstawiając kalwinizm w pięciu rozdziałach. Ujęcie to stało się wyznacznikiem „kalwinizmu dortrechckiego”. Owe pięć pozytywnych twierdzeń zyskało miano „pięciu punktów kalwinizmu”. Ich treść często przedstawia się za pomocą angielskojęzycznego akronimu TULIP². Wyraz utworzono z początkowych liter pojęć teologicznych: *Total depravity*, *Unconditional election*, *Limited atonement*, *Irresistible grace*, *Perseverance of the saints*. Ich polski przekład wygląda następująco:

Total depravity – Całkowita deprawacja lub całkowita niezdolność

Unconditional election – Bezwarunkowe wybranie

Limited atonement – Ograniczone pojednanie lub szczególne odkupienie

Irresistible grace – Nieodparta lub skuteczna łaska

¹ Zob. R.W.A. Letham, *Arminianism*, [w:] *New Dictionary of Theology*, red. S. B. Ferguson, D.F. Wright, J.I. Packer, Leicester – Downers Grove 1988, s. 45–46.

² Angielski wyraz *tulip* oznacza „tulipan”. Stąd kwiat tulipana jest traktowany jako graficzny symbol kalwinizmu.

Perseverance of the saints – Zachowanie lub wytrwanie świętych.

Powyższe tzw. pięć punktów kalwinizmu można streścić w taki oto sposób:

1. natura człowieka jest całkowicie zepsuta przez grzech,
2. niektórzy ludzie są bezwarunkowo wybrani do zbawienia,
3. śmierć Chrystusa stanowi przebłaganie za grzechy tylko i wyłącznie wybranych,
4. łaska zbawienia nie może być przez wybranych odrzucona,
5. wybrani przez Boga wytrwają w łasce zbawienia do końca³.

Ograniczone (szczególne) odkupienie oraz nieodparta łaska (skuteczne powołanie) stanowią chyba najbardziej kontrowersyjne elementy dortrecheckiego kalwinizmu. Są one przedmiotem sporu także w ewangelikalizmie, który w dużym stopniu oparł swoje przeświadczenia teologiczne na podstawowych tezach teologii Jana Kalwina⁴. Obie kwestie jawią się jako zagadnienia problematyczne także dla większości polskich ewangelikalistów. W niniejszym artykule zaprezentowane zostaną wyniki badań nad obecnością pojęć ograniczonego odkupienia i skutecznego powołania w polskojęzycznej ewangelikalnej literaturze teologicznej, zarówno pióra autorów polskich, jak i tłumaczonych z tekstów obcych.

Ograniczone odkupienie

Polski teolog baptystyczny Konstanty Wiazowski nawiązał do zagadnienia ograniczonego odkupienia w swej dogmatyce pt. *Podstawowe zasady wiary chrześcijańskiej* W rozdziale 12 pt. *Predestynacja – ale jaka?*, omawiając znaczenie predestynacji w ujęciu Jana Kalwina stwierdził: „W jego [Kalwina] przekonaniu Chrystus cierpiał tylko za grzechy wybranych i przeznaczonych do zbawienia”⁵. Jest to jednak wzmianka marginalna w rozważaniach tego

³ Zob. R.D. Linder, *Dwadzieścia wieków chrześcijaństwa*, tłum. T.J. Zieliński, [w:] *Myśl Ewangeliczna*, 1-2, 1990, s. 32.

⁴ Pod pojęciem ewangelikalizm rozumiemy prąd pobożnościowy w protestantyzmie w szczególności akcentujący najwyższy autorytet Biblii jako wiążącej normy wiary i życia chrześcijańskiego oraz konieczność doświadczenia przez człowieka osobistego, świadomego nawrócenia do Chrystusa, które postrzegane jest jako warunek zbawienia. Zob. D.W. Bebbington, *Evangelicalism*, [w:] *The Blackwell Encyclopedia of Modern Christian Thought*, red. A.E. McGrath, Oxford – Cambridge 1995, s. 184-187.

⁵ K. Wiazowski, *Podstawowe zasady wiary chrześcijańskiej*, Warszawa 2000, s. 65.

autora o predestynacji. Doktryna partykularnego odkupienia nie została poddana przez autora jakiegokolwiek szerszej analizie. Z krytycznego podejścia Wiazowskiego do reformowanego ujęcia predestynacji wnioskować można o jego negatywnym stosunku także do nauki o ograniczonym odkupieniu. Charles C. Ryrie zatytułował rozdział 55 swej dogmatyki *Zakres odkupienia*. Podjął w nim próbę analizy nauki o ograniczonym odkupieniu. Na początku swych rozważań cytuje pytanie postawione przez Louisa Berkhofa: „Czy Ojciec posyłając Chrystusa i czy Chrystus przychodząc na świat, by dokonać prześlągania za grzechy, uczynili to dla zbawienia wszystkich ludzi, czy też tylko wybranych?”⁶. Ryrie komentuje je tak: „Jeśli pytanie to byłoby sformułowane właściwie, wtedy odpowiedź byłaby jasna: Ofiara za grzech ma charakter ograniczony, Chrystus bowiem przyszedł na ziemię, aby zbawić tylko wybranych. Nasze pojmowanie Bożego wyboru upewnia nas w takiej odpowiedzi”⁷. Jednak Ryrie uważa, że pytanie zostało sformułowane błędnie. „Pytanie powinno raczej brzmieć następująco: Czy celem przyjsia Chrystusa na ziemię było umożliwienie zbawienia wszystkim ludziom, ze świadomością, że Ojciec, w sobie tylko znany sposób, pociągnie do siebie jedynie wybranych, a innym pozwoli odrzucić dostarczony środek zbawienia? Fakt odrzucenia zbawienia przez niektórych nie podważa jego skuteczności i wcale nie oznacza, że nie było ono dla tych, którzy je odrzucili. [...] Śmierć Chrystusa była ofiarą za grzechy wszystkich – i tych, którzy ją przyjęli, i tych którzy ją odrzucili. Odrzucenie nie ogranicza złożonej ofiary. Oferta zbawienia nie jest bowiem tym samym, co jego posiadanie”⁸. Następnie Ryrie przystępuje do rozważań egzegetycznych dotyczących pewnych fragmentów Nowego Testamentu, które wydają się dowodzić tezę o nieograniczonym odkupieniu: 1 Tm 2,46; 4,10; Hbr 2,9; J 3,16; Dz 17,30. Swoje rozważania kończy wnioskiem: „Egzegeza zatem wyraźnie popiera pozycje odkupienia nieograniczonego. [...] Chrystus umarł za wszystkich”⁹. Ryrie wydaje się tu stać na stanowisku tzw. kalwinizmu czteropunktowego.

Bruce Milne, autor innej ewangelikalnej dogmatyki o wyraźnym rysie kalwinistycznym, opisując w niej termin „odkupienie” całkowicie pomija

⁶ Ch.C. Ryrie, *Systematic Theology*, Grand Rapids: Eerdmans 1941, s. 394.

⁷ Ch.C. Ryrie, *Podstawy teologii*, Dallas, Texas 1994, s. 358.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże, s. 363 i 365.

milczeniem sprawę jego zakresu. Prawdopodobne jest więc, iż także jest w tej dziedzinie kalwinistą czteropunktowym. Thomas C. Hammond w „*Zarysie teologii*” w partii swej dogmatyki omawiającej zagadnienie pojednania ludzi z Bogiem przez Chrystusa zawarł podrozdział „Ograniczenie zakresu odkupienia”. Przywołuje powstające przy rozważaniu odkupieńczego dzieła Chrystusa pytanie: „»za kogo umarł Chrystus?« Za cały świat, czy tylko za swój Kościół?”¹⁰. W odpowiedzi prezentuje bardzo zdawkowo dwie przeciwstawne idee. Według pierwszej, wywodzącej się z „augustiańskiej szkoły myśli”, „skoro Boże postanowienia zostały podjęte w wieczności, przyjście naszego Pana na świat ma odniesienie wyłącznie do wybranych [...]. Jego zasługi mogły odpowiedzieć na potrzebę całego świata, jednak umierając miał On na celu zbawienie tylko tych, którzy uwierzą i podporządkują się Jego władzy”¹¹. Przeciwstawna teza głosi, iż dzieło Chrystusa posiada jednakowe zastosowanie do potrzeb całej ludzkości. Hammond unika wyraźnego opowiedzenia się za którąkolwiek z tych koncepcji. Omawiając doktrynę predestynacji do zbawienia przywołuje pogląd C.G. Moule’a: „Odkupienie jest w Piśmie bez wątplenia przedstawione jako *ostatecznie nieograniczone* w swym zakresie. Posiada wymiar uniwersalny i wszyscy mogą zostać zaproszeni do skorzystania z niego”¹². Komentując tę wypowiedź Hammond uznaje ją za zgodną z twierdzeniem Synodu w Dortrechcie: „Ofiara Chrystusa została złożona za wszystkich ludzi, ale odpowiedź na nią jest zapewniona tylko wybranym”¹³.

Na łamach kwartalnika „Reformacja w Polsce” ukazał się artykuł pt. *Skuteczne powołanie* autorstwa amerykańskiego presbiterianina Grega L. Bahn-sena. Można przyjąć, iż wyraża on panującą w środowisku ewangelicznych zborów reformowanych¹⁴, wydawców owego czasopisma, akceptację dla nauki o ograniczonym odkupieniu. Już w tytule autor określił odkupienie jako skuteczne – czyli dokonane – co ma być przeciwieństwem odkupienia jedynie potencjalnego głoszonych w nauce o nieograniczonym odkupieniu.

¹⁰ T.C. Hammond, *Zarys teologii*, Włocławek 2004, s. 123.

¹¹ Tamże.

¹² Tamże, s. 88.

¹³ Tamże, przypis 5.

¹⁴ Zbory te skupione są w Konfederacji Ewangelicznych Kościołów Reformowanych w Polsce, od 2005 r. przynależącej do Communion of Reformed Evangelical Churches, wspólnoty nie związanej z głównym nurtem kalwinizmu, skupionym w World Communion of Reformed Churches. Zob. www.kalwini.pl (data dostępu: 22.10.2013).

Zdecydowanie odrzucił ewentualność uniwersalnego odkupienia: „W wielu kościołach panuje niezdrowe przekonanie, że Chrystus złożył swoje życie za każdego człowieka, że umarł na krzyżu, by zbawić wszystkich ludzi bez wyjątku. Pogląd ten jest nie do pogodzenia z biblijnym chrześcijaństwem”¹⁵. Tak rozumiane odkupienie jest dla autora równoznaczne z nauczaniem zbawienia na podstawie uczynków: „jeżeli Chrystus (jak niektórzy twierdzą) umarł za każdego człowieka, wszyscy bez wyjątku będą zbawieni. Jednak Biblia nie naucza uniwersalizmu. Co więcej, jeżeli (wbrew nauce Pisma) zbawcze dzieło Jezusa jest jedynie potencjalne i staje się ono aktualne i dokonane dopiero w momencie wiary grzesznika, to wtedy zbawienie w ostateczności jest uzależnione od wysiłków grzesznika, co sprowadza się do zbawienia przez uczynki i niewłaściwego zrozumienia odkupieńczego dzieła Chrystusa”¹⁶. Bahnsen krytycznie ocenił przekonania czteropunktowych kalwinistów, dostrzegając jednocześnie, iż są one dosyć powszechne pośród zwolenników teologii reformowanej: „Często jednak zdarza się, że ktoś uznaje całkowitą upadłość człowieka, bezwarunkowe wybranie i skuteczne działanie łaski Ducha Świętego wobec wybranych, a przy tym zaprzecza skutecznemu odkupieniu Chrystusa – takie podejście znane jest jako czteropunktowy kalwinizm i jest ono w takim samym stopniu niekonsekwentne co nieortodoksyjne.” Bahnsen przytacza wiele wierszy nowotestamentowych na poparcie tezy o ograniczonym odkupieniu. „Chrystus umarł za swój lud, tj. za wybranych (Mt 1,21). »Wszystko co mi daje Ojciec przyjdzie do mnie [...] Zstąpiłem bowiem z nieba, nie aby wypełniać wolę swoją, lecz wolę tego, który mnie posłał« (J 6,37–38); »Ja jestem dobry pasterz. Dobry pasterz życie swoje kładzie za owce [nie za kozły] [...] Znam swoje owce [...] i życie swoje kładę za owce« (J 10,11.14–18); »Owce moje głosu mojego słuchają i Ja znam je, a one idą za mną. I ja daję im żywot wieczny, i nie giną na wieki« (J 10,24–29); »[...] uwielbij Syna swego [...] jak mu dałeś władzę nad wszelkim ciałem, aby dał żywot wieczny tym wszystkim, których mu dałeś. [...] dokonałem dzieła, które mi zleciłeś, abym je wykonał« (J 17,1–4); »abyście paśli zbor Pański nabyty własną jego krwią« (Dz. 20,28); »jak i Chrystus umiłował Kościół i wydał zań samego siebie« (Ef 5,25); »Który dał samego siebie [...] aby oczyścić

¹⁵ G.L. Bahnsen, *Skuteczne odkupienie*, [w:] *Reformacja w Polsce*, nr 3, 2003, http://www.reformacja.pl/pl/rwp/archiwalnenumery/nr_3_2003/647.html (data dostępu: 22.10.2013).

¹⁶ Tamże.

sobie lud na własność« (Tyt 2,14).¹⁷ Co wobec tego z wersetami biblijnymi, które sugerują odkupienie uniwersalne, poprzez takie zwroty jak *świat, wszyscy, każdy?* Bahnsen odpowiada: „w większości wypadków pisarze Nowego Testamentu używają tych słów, aby mocno skorygować błędne żydowskie pojęcie, że inne narody nie mają pełnego dostępu do zbawienia. Te wyrażenia mają za zadanie przekazanie prawdy, że Chrystus umarł za wszystkich ludzi bez różnicy (a nie wszystkich bez wyjątku). Jeśli znaczeniem słowa „świat” w 2 Kor 5,19 („Bóg w Chrystusie świat z sobą pojednał”) byłoby „każdy bez wyjątku”, wtedy ten werset nauczałby, że rezultatem dzieła Chrystusa jest pojednanie każdego poszczególnego człowieka z Bogiem (tj. uniwersalizm) – co nie jest biblijne.” Swoje wywody autor podsumowuje ostro brzmiącym twierdzeniem: „Skuteczne odkupienie jest jedynym trynitarnym, monoteistycznym, zastępczym, osobistym, efektywnym i biblijnym (ortodoksyjnym) podejściem do prawdy o Chrystusowym dziele zbawienia. Wszystko inne (również twierdzenie o zbawieniu każdego bez wyjątku) chociaż jest czymś, co podoba się ludziom, to jednak nie jest do pogodzenia z ich biblijną teologią, antropologią i soteriologią”¹⁸.

W tym samym numerze „Reformacji w Polsce” zamieszczono krótką wypowiedź angielskiego purytanina Johna Owena (1616-1683), zatytułowaną *Za kogo umarł Chrystus?* Autor ten widział trzy możliwe odpowiedzi na tak postawione pytanie:

„Chrystus umarł, aby przebłagać gniew Ojca za:

1. wszystkie grzechy wszystkich ludzi,
2. wszystkie grzechy niektórych ludzi,
3. niektóre grzechy wszystkich ludzi”¹⁹.

Owen krótko przedstawił wnioski płynące z każdej odpowiedzi:

„A. Jeżeli ostatnie stwierdzenie jest prawdziwe, wtedy każdy człowiek nadal musi odpowiedzieć za niektóre grzechy, a zatem nikt nie jest zbawiony.

B. Jeżeli drugie stwierdzenie jest prawdziwe, wtedy Chrystus umarł za wszystkie grzechy wszystkich wybranych na całym świecie – i to jest prawdą.

C. Jeżeli jednak pierwsze stwierdzenie jest prawdziwe, to dlaczego nie

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ J. Owen, *Za kogo umarł Chrystus?*, [w:] *Reformacja w Polsce*, nr 3, 2003, http://www.reformacja.pl/pl/rwp/archiwalnenumery/nr_3_2003/646.html (data dostępu: 22.10.2013).

wszyscy ludzie są uwolnieni od kary za swoje grzechy? Możesz odpowiedzieć, że z powodu ich niewiary. Zapytam zatem, czy ta niewiara jest grzechem czy nie? Jeżeli tak, to czy Chrystus umarł również za ten grzech, czy nie umarł? Jeśli umarł, dlaczegóżby ten grzech niewiary, w odróżnieniu od innych grzechów za które umarł Chrystus, miał sprawić, że nie dostępują zbawienia? Ale jeżeli Chrystus nie umarł za grzech niewiary, to oznacza, że nie umarł za wszystkie ich grzechy!”²⁰.

Posługując się powyższą opinią Johna Owena wydawca czasopisma „Reformacja w Polsce” ponownie zaakcentował wiarę polskich ewangelicznych zborów reformowanych w doktrynę szczególnego odkupienia.

Działające na Górnym Śląsku Towarzystwo Upowszechniania Myśli Reformowanej „Horn”, które w swym dorobku ma m.in. wznowienie polskiego przekładu rozprawy Marcina Lutra *De servo arbitrio*²¹, na swej witrynie internetowej umieściło egzegetyczne uzasadnienie doktryny predestynacji i ograniczonego odkupienia, autorstwa Marka Handrysika. Nosi ono tytuł *Wszyscy zbawieni* i zawiera polemikę ze zwolennikami uniwersalnego zakresu odkupienia. Przedmiotem egzegezy jest popularny fragment uniwersalistyczny 1 Tm 2,1-6, który polski autor opatruje szeregiem podstawowych pytań. W konsekwencji stwierdza: „Kontekst całej księgi sugeruje pośrednio, że istnieje jakaś określona grupa wybranych do zbawienia. Nie ma natomiast w nim jakiegokolwiek wskazówki odnośnie tego, czy wyraz *wszyscy* zawsze oznacza zupełnie wszystkich ludzi.” Dalej autor posuwa się do opinii: „Gdy Biblia mówi o wszystkich ludziach, to chodzi albo o ludzi wszelkiego typu, kondycji, narodowości, zawodu, albo o wszystkich członków konkretnej grupy ludzi. W omawianym przypadku zachodzi jeden i drugi przypadek, gdyż zbawieni są ze wszystkich grup społecznych oraz wszyscy ludzie, którzy są wybrani, są, bądź będą także zbawieni. Za nich też w sensie wieczno-zbawczym umarł Chrystus.” Handryśik stwierdza zatem, iż ofiara Chrystusa jako czynnik zbawienia została złożona jedynie za wybranych.

Naukę o ograniczonym odkupieniu uznał za biblijnie uzasadnioną Brytyjczyk Samuel Doherty, częsty mówca podczas organizowanych przez Kościół Ewangelicko-Augsburski Tygodni Ewangelizacyjnych w Dziegielowie

²⁰ Tamże.

²¹ M. Luter, *De servo arbitrio. O niewolnej woli*, tłum. W. Niemczyk, oprac. M. Uglorz, Świątchłowie 2002, s. 388.

k. Cieszyna. Wylicza, iż „[i]stnieją dwa ewangeliczne poglądy na temat znaczenia śmierci Jezusa; oba uznawane są przez wielu chrześcijan: 1) Jezus umarł za każdego (1 Tym 2,6; Hebr 2,9; 1 J 2,2); 2) Jezus umarł za swój lud (wybranych) (J 10,3; 10,7; 10,9; 10,11.15; Dz 20,28; Ef 5,25)”²². Doherty zauważa zmianę w poglądach ewangelikalnych chrześcijan co do zakresu ofiary Chrystusa: „W przeszłości drugi pogląd (odkupienie partykularne) wyznawała większość zborów ewangelicznych. Obecnie większość wyznaje pogląd pierwszy (odkupienie o uniwersalnym zasięgu)”²³. Uważa oba za ortodoksyjne, ostrzegając „aby ci, którzy przyjmują jeden z przytoczonych poglądów, nie traktowali drugiego jako herezji!”²⁴. Sam opowiada się za nieograniczonym charakterem ofiary Chrystusa: „osobiście uważam, że Pan Jezus umarł za wszystkich, a szczególnie za wybranych! Paweł pisze w 1 Tym 4,10, że On jest »Zbawicielem wszystkich, zwłaszcza wierzących«. Jego śmierć jest wystarczająca dla wszystkich – skuteczna dla tych, którzy wierzą.” Ostatnie zdanie wydaje się być wyrazem popularnego wśród kalwinistów zwrotu *sufficient for all, but efficient for the elect* (odkupienie wystarczające dla wszystkich, skuteczne jedynie dla wybranych)²⁵. Doherty stara się w prezentacji swych poglądów złagodzić surowość doktryny o ograniczonym odkupieniu, pozostając jednak wiernym jej faktycznemu następstwu: beneficjentami ofiary Chrystusa będą jedynie wybrani wierzący.

Skuteczne powołanie

Charles C. Ryrie rozróżnia dwa rodzaje powołania: „A. Powołanie ogólne. Tylko raz, czy dwa razy Nowy Testament korzysta ze słowa *powołać* (*wzywać*), by wyrazić myśli o skierowanym zarówno do wybranych, jak i niewybranych powołaniu. Myśl tę wyraźnie popiera Mt 22,14 oraz – prawdopodobnie – Mt 9,13. W sposób wyraźny pojawia się ona w takich fragmentach, jak: Łk 14,16–24 i J 7,37. We fragmentach tych widzimy Boga wzywającego do siebie wszystkich ludzi. B. Powołanie skuteczne. Terminem tym określamy

²² S. Doherty, *Nauczanie dzieci doktryn biblijnych*, Pszczyna 1999, s. 83.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

²⁵ Twierdzenie to uznał za reprezentatywne dla Synodu w Dortrechcie T.C. Hammond w cytowanej wcześniej wypowiedzi.

wezwanie, na które reagują tylko wybrani – wiarą, której rezultatem jest ich zbawienie (Rz 8,30; 1 Kor 1,2). Powołanie to jest Bożym dziełem realizującym się poprzez zwiastowanie Słowa Bożego (Rz 10,17) i wprowadzającym ludzi w społeczność (1 Kor 1,9), światłość (1 Pt 2,90, wolność (Gal 5,13), świętość (1 Tes 4,7) – w sferę Bożego Królestwa (1 Tes 2,12)²⁶.

Podobnego rozróżnienia powołania w duchu kalwinistycznym dokonuje Bruce Milne. „Powołanie oznacza dzieło Boga dokonane przez Ducha Świętego, w którym wzywa On ludzi, aby przyszli do Niego i przyjęli Jego miłosierdzie w Jezusie Chrystusie. [...] Tajemnicą ludzkiej niewiary pozostaje fakt, że nie wszyscy, którzy przez Ewangelie słyszą Boże wołanie, odpowiadają na nie. Mając to na uwadze, możemy dokonać rozróżnienia pomiędzy *ogólnym* powołaniem Bożym, w którym wzywa On wszystkich słuchających Ewangelii, aby przyszli do Niego (Mt 9,14) oraz efektywnym powołaniem, gdzie Boże wezwanie prowadzi do reakcji ze strony człowieka w postaci nawrócenia i wiary w Chrystusa (Rz 1,6; 8,28–30; 1Pt 1,15). Różnicę tę widzimy wyraźnie w nauczaniu Jezusa (Mt 22,14)²⁷.

T.C. Hammond przy omawianiu doktryny predestynacji zauważył, że Kościół to zgromadzenie wybranych do zbawienia tworzone przez „wyznaczony uprzednio środek »skutecznego powołania«. [...] [W]ybierająca łaska [...] kontroluje i kieruje w nową stronę krnąbrną wolę. [...] Łaska przewycięża ducha buntu, zwracając postawę duszy ku Bogu²⁸.

Do nauki o skutecznym powołaniu nawiązał Greg L. Bahnsen w omawianym poprzednio szerzej artykule *Skuteczne odkupienie*. „Jedynie wybrani zostają poruszeni przez Ducha Świętego, by odpowiedzieć nawróceniem i wiarą na to odkupienie dokonane dla nich przez Chrystusa (patrz Dz.Ap. 13,48)²⁹. O ile Ewangelia jest zwiastowana wszystkim ludziom, Duch Święty skutecznie wzbudza wiarę i powoduje nawrócenie wybranych.

Według R.E. Harlowa „powołanie jest aktem, przez który Bóg zbiera ludzi dla siebie przez zbawienie³⁰. Dostrzega on naukę o skutecznym powołaniu

²⁶ Ch.C. Ryrie, *Podstawy teologii...*, s. 368.

²⁷ B. Milne, *Poznaj prawdę. Kompendium teologii chrześcijańskiej*, Katowice 1992, s. 165–166.

²⁸ T.C. Hammond, *Zarys teologii...*, s. 87.

²⁹ G.L. Bahsen, *Skuteczne odkupienie...*

³⁰ R.E. Harlow, *Podstawowe doktryny biblijne. 7. Soteriologia*, tłum. W. Chrapek, [w:] *Łaska i Pokój*, nr 3-4, 1988, s. 57.

jako najlepsze wyjaśnienie nawracania się jedynie niektórych ludzi. „W znaczeniu ogólnym Bóg powołuje, czyli zaprasza wszystkich ludzi, »pociąga« ich jakoby do Chrystusa (J 12,32). Wielu ludzi to ogólne powołanie odrzuca i będzie za to odpowiadać (Hbr 12,25). Przyjęcie powołania daje w rezultacie zbawienie. [...] Ci, których Bóg dał swemu Synowi, przyjdą niewątpliwie do Chrystusa i będą przez Niego przyjęci. [...] Ci, którzy są powołani, są uwielbieni, tak pewny bowiem jest rezultat zbawienia. [...] Rezultat powołania jest pewny”³¹.

Zakończenie

Przedstawiciele różnych polskich kręgów ewangelikalnych wielokrotnie wypowiadając się na temat grzesznej natury człowieka, predestynacji czy pewności zbawienia twórczo korzystali z pięciopunktowego *credo* synodu w Dortrechcie³². Inspirację tę nietrudno dostrzec m. in. w wypowiedziach przedstawicieli baptyzmu, pentekostalizmu czy ruchu wolnych chrześcijan. Ograniczone odkupienie i nieodparta łaska stanowią integralną część teologii kalwinizmu dortrechckiego. W opinii ks. Romana Lipińskiego z Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w RP nauka o nieodpartej łasce jest jednym z najważniejszych składników nauczania Jana Kalwina: „Człowiek nie może przeciwstawić się postanowieniu Boga. Łaski nie sposób nie przyjąć – oto jedno z głównych założeń teologii Kalwina”³³. Pomimo tego obecność tych dwóch wątków w polskiej literaturze ewangelikalnej jest znikoma. Omawiane w artykule dogmatyki autorów zachodnich wydają się albo negować zasadność tezy o partykularnym odkupieniu, albo pozostawiać problem nierozstrzygnięty (jak T.C. Hammond). Dogmatyka Konstantego Wiazowskiego zaledwie sygnalizuje

³¹ Tamże.

³² Warto tutaj zauważyć nieporozumienie w wypowiedzi Z. Paska, który w opracowaniu dotyczącym zagadnienia pewności zbawienia w protestantyzmie stwierdził: „Wiarą chrześcijan jest przekonanie, że Jezus Chrystus wybawił wszystkich istniejących ludzi od winy za popełnione grzechy.” Twierdzenie to jest słuszne jedynie w odniesieniu do zwolenników uniwersalnego odkupienia; przekonania tego nigdy nie podzielali kalwiniści będący zwolennikami doktryny ograniczonego odkupienia. Zob.: Z. Pasek, *Pewność zbawienia w protestantyzmie*, [w:] Tenże, *Pstrokate piękno. Szkice z historii duchowości chrześcijańskiej*, Kraków 1999, s. 67.

³³ R. Lipiński, *Łaska Boża a predestynacja w pracach Jana Kalwina oraz we współczesnej nauce Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Polsce*, [w:] *Nauka – Kościół – Ekumenizm. Studia ofiarowane księdzu Bogdanowi Trandzie*, red. K. Karski, Warszawa 1994, s. 101.

pojęcie ograniczonego odkupienia, milczeniem zbywając doktrynę skutecznej łaski³⁴. Jedynie środowisko Ewangelicznych Kościołów Reformowanych artykułuje akceptację obu doktryn. W łonie polskiego ewangelikalizmu jest to jednak bardzo nieliczna grupa wiernych, posiadająca niedługą historię. Dziwi natomiast brak wypowiedzi na temat obu doktryn polskich kalwinistycznych baptystów. Słusznym wydaje się zatem wniosek, że przytłaczająca część polskich ewangelikalistów, w tym także zielonoświątkowców i baptystów, jest sceptyczna wobec doktryny o ograniczonym odkupieniu, a także doktryny o nieodpartej łasce.

Summary

Calvinism, a dominant trend in the reformed theology, is a main source of modern evangelical theology. Since synod in Dordrecht (Netherlands) in 1619 it is presented through thesis, called “five points of Calvinism” and is presented using acronym *TULIP* (from first letters of the thesis in English). Author of the article is describing the presence of two of the terms in Polish evangelical literature after 1989: limited atonement and irresistible grace (effectual calling). Both thesis are disputed in publications of Polish evangelicals (Baptists, Brethren, Pentecostals). Dogmatics of Western authors (Ch. C. Ryrie, B. Milne, T.C. Hammond), published by Polish evangelical circle, have included description of both terms, also. Texts analysis is leading to the conclusion, that except narrow group of authors from Evangelical Reformed Churches, majority of Polish evangelicals is skeptical to accept both doctrines, especially the thesis of limited atonement.

Keywords: Calvinism, Reformation, evangelicalism, *TULIP*, Reformation in Poland, predestination, Dordrecht, grace, salvation, arminianism

³⁴ K. Wiazowski pisze wprawdzie o działaniu Ducha Świętego w akcie nawrócenia grzesznika: „W dużej mierze jest to szczególne oświecenie przez Ducha Świętego. To On pozwala grzesznikowi na zrozumienie zbawczego dzieła Bożego w Chrystusie i zauważenie swego grzesznego stanu. Duch Święty pośredniczy między Zbawicielem a grzesznikiem, zmniejszając twardą głębię jego serca.” – K. Wiazowski, *Podstawowe zasady...*, s. 225. Jest to jednak powszechne ewangelikalne przekonanie o czynnym udziale Boga w nawróceniu człowieka, pozbawione kalwinistycznego aspektu niemożności odrzucenia tegoż zbawczego wpływu Ducha Świętego przez wybranych do życia wiecznego.

Bibliografia

- Bahsen G.L., *Skuteczne odkupienie*, [w:] *Reformacja w Polsce*, nr 3, 2003, http://www.reformacja.pl/pl/rwp/archiwalnenumery/nr_3_2003/647.html (data dostępu: 22.10.2013)
- Bebbington D.W., *Evangelicalism*, [w:] *The Blackwell Encyclopedia of Modern Christian Thought*, red. A.E. McGrath, Oxford – Cambridge 1995
- Doherty S., *Nauczanie dzieci doktryn biblijnych*, Pszczyna 1999
- Hammond T.C., *Zarys teologii*, Włocławek 2004
- Harlow R.E., *Podstawowe doktryny biblijne. 7. Soteriologia*, tłum. W. Chrappek, [w:] *Łaska i Pokój*, nr 3-4, 1988
- Letham R.W.A., *Arminianism*, [w:] *New Dictionary of Theology*, red. S. B. Ferguson, D.F. Wright, J.I. Packer, Leicester – Downers Grove 1988
- Linder R.D., *Dwadzieścia wieków chrześcijaństwa*, tłum. T.J. Zieliński, [w:] *Myśl Ewangeliczna*, 1990 nr 1–2
- Lipiński R., *Łaska Boża a predestynacja w pracach Jana Kalwina oraz we współczesnej nauce Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Polsce*, [w:] *Nauka – Kościół – Ekumenizm. Studia ofiarowane księdzu Bogdanowi Trandzie*, red. K. Karski, Warszawa 1994
- Luter M., *De servo arbitrio. O niewolnej woli*, tłum. W. Niemczyk, oprac. M. Uglorz, Świętochłowice 2002
- Milne B., *Poznaj prawdę. Kompendium teologii chrześcijańskiej*, Katowice 1992
- Owen J., *Za kogo umarł Chrystus?*, [w:] *Reformacja w Polsce*, nr 3, 2003, http://www.reformacja.pl/pl/rwp/archiwalnenumery/nr_3_2003/646.html (data dostępu: 22.10.2013)
- Pasek Z., *Pewność zbawienia w protestantyzmie*, [w:] Z. Pasek, *Pstrokate piękno. Szkice z historii duchowości chrześcijańskiej*, Kraków 1999
- Ryrie Ch.C., *Podstawy teologii*, Dallas, Texas 1994
- Wiazowski K., *Podstawowe zasady wiary chrześcijańskiej*, Warszawa 2000